

Hanna Popowska-Taborska

PROBLEMATYKA CENTRUM I PERYFERII OBSZARU ETNICZNEGO
W ŚWIETLE ARCHAIZMÓW I INNOWACJI DIALEKTALNYCH
(NA PODSTAWIE ANALIZY OBSZARU POLSKIEGO)

Tematyka, którą pragnę podjąć, ma już za sobą duże tradycje badawcze, sięgające początków rozwoju geografii lingwistycznej, i dotyczy prób lokalizacji faktów językowych w powiązaniu z szeroko pojętymi faktami kulturowymi. Stworzone przez neolingwistów włoskich i francuskich pojęcia centrum i peryferii obszarów językowych związały się ściśle z zagadnieniem innowacji i archaizmów językowych i rozpowszechniły się w formie ujęć łączących archaizmy z peryferią, a innowacje z centrum obszaru językowego. W ostatnich latach na skutek rosnących zbiorów słowiańskiego słownictwa dialektalnego oraz w wyniku powstawania coraz to nowych atlasów językowych daje się zaobserwować wzrost zainteresowań relacją archaizmów i innowacji do peryferii i centrum obszarów etnicznych. Podjął tę problematykę w 1965 r. Tadeusz Milewski¹, starając się na podstawie zasięgu siedmiu procesów fonetycznych różnicujących obszar prasłowiański określić centrum ówczesnej Słowiańszczyzny. Badacz ten jako punkt wyjścia przyjął założenie, iż innowacje wychodzą z centrum obszaru i na peryferiach ulegają częściowemu lub zupełnemu zahamowaniu. Całkiem rygorystycznie zastosował tę tezę przy analizie pragermańskiego obszaru językowego Ludwik Zabrocki², następni jednakże badacze zaczęli już odczuwać konieczność bardziej precyzyjnych sformułowań i nowych analiz

¹ T. Milewski, *Archaizmy peryferyczne obszaru prasłowiańskiego*, "Sprawozdania z Posiedzeń Komisji PAN", Oddział w Krakowie, styczeń-czerwiec 1965, s. 134-137.

² L. Zabrocki, *Rozpad germańskiej wspólnoty językowej*, "Lingua Posnaniensis" X, 1965, s. 41-78.

materiałowych. Tak więc Zdzisław Stieber³, nie negując istnienia peryferycznych archaizmów, zwraca uwagę na istniejące również peryferyczne innowacje. G. Birnbaum⁴ analizuje słowiańskie archaizmy, odnosząc je do obszarów stanowiących w poszczególnych okresach peryferie słowiańskie. Problematyką rozmieszczenia w terenie różnego typu archaizmów językowych zajmują się na szeroka skalę w związku z badaniem gwar poleskich V. V. Martynov⁵ i N. I. Tolstoj⁶. O wzroście zainteresowań problematyką centrum i peryferii obszarów etnicznych w świetle materiału językowego świadczą też specjalnie wydany w Leningradzie w roku 1977 zbiór artykułów poświęconych tej problematyce, ilustrowany m. in. faktami zaczerpniętymi z języków słowiańskich, romańskich, germańskich i ugrofińskich⁷. Ostatnio zbliżoną tematyką zajmowała się również w związku z badaniami nad etnogenezą Słowian autorka niniejszego artykułu, rozpatrując problem peryferii i centrum Słowiańszczyzny w świetle faktów językowych⁸.

Artykuł niniejszy zawdzięcza swe powstanie *Atlasowi innowacji*

³ Z. Stieber, *O archaizmach i innowacjach peryferycznych*, [w:] *Studia indoeuropejskie*, Kraków 1974, s. 239-241; por. też tenże, *On the Peripheral Innovations*, [w:] *Scritti in onore di Giuliano Bonfante*, Brescia, b.r.w., s. 1057-1061.

⁴ G. Birnbaum, *O stepeni dokazatel'nosti dialektizmov-"archaizmov" (na materiale slavjanskich jazykov)*, [w:] *Russkoe i slavjanskoe jazykoznanie*, Moskwa 1972, s. 43-48.

⁵ V. V. Martynov, *Problema slavjanskogo etnogeneza i metody geografičeskogo izučenija Pripjatskogo Polesja*, "Sovetskoe Slavjanovedenie" IV, 1965, s. 69-81; tenże, *Leksika Palejsja ũ prastory i čase*, Minsk 1971, s. 3-35.

⁶ N. I. Tolstoj, *O sootnoženii central'nogo i marginal'nych arealov v sovremennoj Slavii*, [w:] *Areal'nye issledovanija v jazykoznanii i etnografii*, Leningrad 1977, s. 37-56.

⁷ *Areal'nye issledovanija...* Por. tu m. in. V. V. Martynov, *Semantičeskie archaizmy na južnoslavjanskoj periferii*, s. 180-191 oraz V. A. Nikonov, *Očagi i periferija*, s. 212-215.

⁸ Por. H. Popowska-Taborska, *Die Bedeutung peripherer Sprachgebiete für die etymologische Forschung (im Zusammenhang mit dem Projekt der Erarbeitung der "Kaschubischen Etymologien")*, "Zeitschrift für Slawistik" XXIV, 1979, Nr. 1, s. 100-104; t a ż, *Najstarsza warstwa kaszubskich dialektizmów leksykalnych*, [w:] *Konferencja Pomorska (1978)*, Wrocław 1979, s. 35-42; t a ż, *Problem południowosłowiańskiej peryferii językowej w dociekaniach nad etnogenezą Słowian*, [w:] *Topogeneza i etnogeneza Słowian*, Poznań 1980, s. 55-62; t a ż, *Połabszczyzna jako północno-zachodnia peryferia Słowiańszczyzny*, [w:] *Słowiańszczyzna połabska między Niemcami a Polską*, Poznań 1981, s. 95-108; t a ż, *Archaizmy semantyczne na północno-zachodnio-słowiańskiej peryferii językowej*, "Makedonski Jazik" XXXII-XXXIII, 1981-1982, s. 611-615.

dialektalnych Karola Dejny⁹, opracowaniu przedstawiającemu w plastyczny sposób zasięgi wszystkich istotnych zachodzących na polskim obszarze językowym innowacji fonetycznych, akcentowych, słowotwórczych i fleksyjnych. Ponieważ żaden inny język słowiański nie dysponuje podobną pracą, umożliwiającą dokonanie analizy charakteru zasięgów cech archaicznych i innowacyjnych, musimy na razie ograniczyć nasze rozważania do polskiego obszaru etnicznego. Rozważania te ogarną zarówno polskie językowe innowacje, jak i archaizmy ukazane na mapach K. Dejny w formie opozycji do zasięgów innowacyjnych. Analizie poddany zostanie polski obszar etniczny potraktowany jako całość, bez uwzględniania zaznaczonych na mapach *Atlasu* poszczególnych obszarów dialektalnych. Zasięgi tych obszarów znajdują w *Atlasie* pełną motywację i wydają się bezdyskusyjne. Badaniu poddane zostaną prawie wszystkie ukazane w *Atlasie* procesy innowacyjne, a więc zjawiska o znacznej rozpiętości czasowej - od zarania polszczyzny po czasy współczesne. Podstawowym celem prezentowanej tu analizy jest odpowiedź na pytanie, jak sytuują się archaizmy i innowacje językowe w stosunku do peryferii i szeroko pojętego centrum polskiego obszaru językowego.

A. ARCHAIZMY

Do archaizmów peryferycznych zaliczyć wypada archaizmy typowo kaszubskie, nawiązujące najczęściej do sąsiednich obszarów Słowiańszczyzny północno-zachodniej, jak: 1) *tojt* = **telt* wobec *tjot* na pozostałym obszarze (mapa 2); 2) *tart* = **tört* wobec *trot* na obszarze pozostałym (mapa 3); 3) utrzymanie się miękkości spółgłosek przed *'ar* = **tʳ* (mapa 5); 4) zachowanie ruchomego akcentu na Kaszubach północnych (mapa 35); 5) zachowanie rzeczownikowego sufiksu *-iŕŕe* wobec powszechnego na pozostałym polskim obszarze innowacyjnego sufiksu *-isko* (mapa 68) oraz pozostałe archaizmy peryferyczne o bardziej zróżnicowanych zasięgach; 6) charakterystyczne dla Polski zachodniej dłuższe utrzymywanie się dwuwargowego *w*, które nie traci dźwięczności po bezdźwięcznych, może się identyfikować z *uo-* (= *o-*) oraz może przejść w *u* (ma-

⁹ K. D e j n a, *Atlas polskich innowacji dialektalnych*, Warszawa-Lódź 1981.

pa 8); 7) brak mazurzenia ogarniający znaczną część Polski zachodniej i północnej oraz węższy pas obszaru południowo-wschodniego (mapa 11); 8) zachowanie frykatywnego *f* charakterystyczne dla peryferii północnych oraz spotykane w bardzo ograniczonych zasięgach na peryferii zachodniej i południowo-zachodniej (mapa 13); 9) zachowanie miękkości wargowych w wygłosie ogarniające znaczną część północno-zachodnią i pojawiające się relikto-wo na Kaszubach (mapa 17); 10) zachowanie akcentu inicjalnego na południowych Kaszubach oraz w okolicach Cieszyna i Jabłonkowa (mapa 35); 11) formy czasownikowe *rozumjeŕe*, *rozumjeŕe* zachowane na Kaszubach i peryferii północno-wschodniej (mapa 36); 12) formy czasownikowe *grajeŕeŕ*, *grajeŕe*, *znajeŕeŕ*, *znajeŕe* utrzymujące się w peryferycznym pasie zachodnim (mapa 36); 13) brak przejścia *i = y* po stwardniałym frykatywnym *ř*, charakteryzujący kraniec południowo-zachodni (mapa 41); 14) brak labializacji nagłosowego *o* na krańcach północnych, północno-wschodnich i południowo-zachodnich (mapa 57); 15) sufiks *-ev-* w pozycji po miękkich zachowany na północy Kaszub oraz w zachodniej Wielkopolsce (mapa 70); 16) zachowanie się na peryferiach zachodnich, południowych i wschodnich końcówki 2 os. l. mn. *-eŕe* (mapa 95); 17) przynajmniej częściowe zachowanie się archaicznych końcówek typu *a pŕeńice*, *do stajńe*, *ze studńe* na Kaszubach, krańcach Wielkopolski zachodniej i północnej oraz w znacznej części Polski południowej (mapa 83); 18) dawna repartycja przymiotnikowej końcówki *-ego* oraz zaimkowej *-ego* zachowana w części Kaszub, na krańcach Polski południowej oraz w znacznej części Polski zachodniej (mapa 85). W ostatnich dwóch wypadkach - wobec znacznych obszarów, na których utrzymały się cechy archaiczne - zastanawiać by się zresztą można, czy te zasięgi w ogóle zaliczyć należy do archaizmów peryferycznych.

Pozostałe cechy archaiczne grupują się bądź w formie rozrzuconych w terenie skupisk wyspowych, bądź w formie układów dwudzielnych: archaizm - innowacja, dzielących obszar mniej więcej na połowę (o których będzie mowa w części B).

Do archaizmów wyspowych zaliczyć należy zachowanie grup *ěŕ*, *ěŕ* (= *ěř*, *ěř*) (mapa 32) oraz utrzymanie nosowości wygłosowego *-ř* i *ř* (mapy 66 i 67). Liczba przykładów jest tu więc znacznie mniejsza niż w wypadku archaizmów peryferycznych.

W całym *Atlasie* znajdujemy jeden szczególny wypadek, który

określić by można jako archaizm centralny: zachowanie form $z \approx \text{z}$ w wyrazach *zban*, *zbanek* (mapa 12). Formy te utrzymują się w centrum polskiego obszaru językowego, sięgając jednakże na północnym wschodzie po Suwałki, Mrągowo i Ostródę. Na obszarach pozostałych upowszechniły się postaci z $z \approx \text{z}$ (*zban*, *zbanek*), uznane w literaturze naukowej za nowsze. Zauważyć jednak należy, że mamy tu do czynienia ze zmianą sprowadzoną w zasadzie do jednego leksemu i nie całkiem przejrzystą. Pierwotne **zban* przeobraziło się według etymologów w pierwszym etapie w postać *zban* (według Franciszka Sławskiego¹⁰ powstała w wyniku mazurzenia), która uległa wtórnemu udźwięcznieniu w *zban* i w związku ze zmianą $z \approx \text{z}$ dała na znacznej części polskiego obszaru dialektalnego formę *zban*. Nie wszystkie zmiany są tu jednak całkowicie przejrzyste, gdyż - jak to zauważył Z. Stieber¹¹ - zmiana $\text{z} \approx \text{z}$ zaszła tu nie tylko na obszarze mazurzącym. Mamy prawo przyjąć, że ograniczyła się ona do szczególnej pozycji przed grupą -*z*- (**zban* 'ceber', **zban* 'dzban') i nastąpiła wcześniej niż mazurzenie.

B. INNOWACJE

Analiza zasięgów cech innowacyjnych dostarcza m. in. - co zrozumiałe - wielu przykładów stanowiących odwrócenie faktów omówionych przy zasięgach archaicznych. Tak więc np. innowacją całego obszaru polskiego w opozycji tylko do Kaszub są formy ze stwardniałą spółgłoską przed *ar* = **ar* (mapa 5), ustabilizowany akcent na przedostatniej zgłosce wyrazu (mapa 35) oraz formy z sufiksem -*isko* (mapa 68). Podobnie uznane wyżej za archaizmy (ze względu na brak przestawki) kaszubskie formy z *toit*, *tart* (mapy 2 i 3) pozostają w opozycji do rozpowszechnionych na pozostałym obszarze form przestawionych z *tlot*, *tlet* i *trot* (dalsze przykłady, o bardziej zróżnicowanych zasięgach, por. niżej).

W równej też mierze jak o archaiczności językowej Kaszub mówić należy o ich innowacyjności; kaszubskimi cechami innowacyjnymi w stosunku do pozostałego polskiego obszaru językowego są

¹⁰ F. Sławski, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, t. 1, Kraków 1952-1956, s. 187-188.

¹¹ Z. Stieber, *Polskie ceber i dzban a chronologia mazurzenia*, "Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej" XI, 1972, s. 67-68.

bowiem: 1) zmieszanie się $*i'$ i i , dające wspólny kontynuant $ǫ$ (mapa 4); 2) przejście $z \rightarrow s$ (mapa 12); 3) rozbitcie grup spółgłoskowych przez wstawienie elementu samogłoskowego przed lub po spółgłosce spółotwartej (typ *brěvǫ, běrvǫ*) (mapa 33); 4) zanik ruchomego *s* w bezkońcówkowych formach rzeczowników z przyrostkiem *-ek, -eo* (mapa 72). We wszystkich tych wypadkach pozostały obszar polski cechuje stan bardziej archaiczny.

Inne peryferyczne innowacje kaszubskie pozostają w opozycji do również innowacyjnych cech pozostałego obszaru, jak np. powstanie kaszubskiego szwa z dawnych krótkich *i, y, u* wobec jednego wspólnego kontynuantu krótkiego i długiego *i, y, u* na pozostałym obszarze (mapy 39, 41, 43) czy stwardnienie dawnych *s', z', o', ʒ'* na gruncie kaszubskim wobec całkowitego zmiękczenia tego szeregu (*š, ž, đ, ʒ*) na pozostałym obszarze polskim (mapa 11).

Do innowacji peryferycznych występujących na innych niedużych obszarach zaliczyć wypada: 1) spłynięcie się dźwiękowych *š, ž, đ, ʒ* z palatalnymi *š', ž', đ', ʒ'* w *š, ž, đ, ʒ* w Malborskiem i na Warmii (mapa 11); 2) wyodrębnienie *i* przed spółgłoskami palatalnymi, obejmujące zachodni kraniec Polski (mapa 14); 3) zmiękczenie *n, t, d* przez poprzedzające je głoski przednie wąskie, występujące w okolicach Kościana i Śremu (mapa 20); 4) *š, ʒ* (*š'*) powstałe z *k, g* (*ǰ*) na krańcach północno-zachodnio-polskich łącznie z Kaszubami (mapa 21); 5) przednią, zbliżoną do *e* wymowę samogłoski na miejscu staropolskiego *ǫ* w okolicach Giżycka, Olecka, Mrągowa i Szczytna (mapa 45), a w związku z tym też 6) miękczenie tylnojęzykowych przez *ǫ ≠ ǫ* w okolicach Mrągowa i Olecka (mapa 21); 7) dyftongizację *y* ($\approx yk, yk'$) typową dla Wielkopolski zachodniej (mapa 39); 8) również zachodnio-wielkopolską dyftongizację *u* z częstym przesunięciem artykulacji ku przodowi (mapa 43); 9) zanik odmiany liczebników głównych '5-10' na Kaszubach i w części krańca zachodniopolskiego (mapa 89); 10) przyrostek rzeczownikowy *-yšek, -yška, -yško* spotykany w części północno-zachodniej obszaru polskiego (mapa 73); 11) (formy *breli, dali, greli* występujące w części Kaszub, na Kociewiu i w Malborskiem (mapa 90).

Oddzielnie chyba ugrupować należy pozostałe fakty innowacyjne, związane z reguły z peryferycznymi obszarami, lecz mające znacznie większe zasięgi, jak: 1) rozłożenie miękkich wargowych na

grupy spółgłoskowe, obejmujące Polskę północną oraz w określonych wypadkach sięgające po centrum (mapa 18); 2) wynikające ze słabej artykulacji χ przejście $\chi = f$ (kraniec Małopolski południowo-wschodniej) i $\chi = k$ (typowe dla krańca południowej Małopolski, lecz zaświadczone też na znacznie większym obszarze Polski południowo-zachodniej - mapy 22 i 23); 3) upodobnienie n do k na granicy morfemów, obejmujące Małopolskę, Śląsk i kraniec północno-wschodni (mapa 24); 4) uproszczenie wygłosowych grup spółgłoskowych $-śś$, $-śł$ charakterystyczne dla Wielkopolski, Śląska i części Małopolski (mapa 25); 5) zanik interwokalicznego j w formach czasownikowych *grajeś*, *graje*, *znajeś*, *znaje* oraz w formach *rozumieś*, *rozumie* (mapa 36); 6) zanik r - w przedrostku *ros-* spotykany na Śląsku oraz w części Małopolski i Mazowsza (mapa 79); 7) typowa dla Polski północno-wschodniej kontaminacja końcówek celownika l. poj. $-ovi$ [$-u = -ovu$ (mapa 82).

Z tą grupą zasięgów łączą się innowacje obejmujące z reguły jakieś peryferie, lecz równocześnie występujące w centrum obszaru. Należą do nich: 1) zatrata dwuwargowego w i związane z nią dalsze konsekwencje fonetyczne (mapa 8); 2) zanik elementu wibracyjnego przy artykulacji frykatywnego x (mapa 13); 3) zanik miękkości wargowych w wygłosie (mapa 17); 4) upowszechnienie się końcówki 2 os. l. podw. $-ta$ w formach 2 os. l. mn. przy zachowaniu końcówki $-de$ w formach grzecznościowych (mapa 95).

Nietrudno zauważyć, iż większość zjawisk cytowanych w dwóch ostatnich grupach pozostaje w uzupełniającym związku z omówionymi wyżej zasięgami archaizmów peryferycznych.

Odrębną grupę stanowią układy dwudzielne pod względem rozkładu w terenie, tzn. takie, w których zjawisko innowacyjne zajmuje w przybliżeniu połowę obszaru, podczas gdy drugą część cechuje stan bardziej archaiczny, jak np. stwardnienie staropolskiego i' przed i , zajmujące całą Polskę północno-wschodnią (mapa 16), typ *za źęni*, *za sołem*, *zeżat* charakterystyczny dla całej szeroko pojętej Polski zachodniej (mapa 31), czy o podobnym zasięgu typ *vyńde*, *zańde* (mapa 91). Ze względu na tematykę rozważań, związaną z centrum i peryferią zasięgom tym poświęcimy tu mniejszą uwagę, zainteresowanego czytelnika odsyłając ewentualnie do map 33, 39, 49, 50, 57, 58, 59, 71, 89, 90, 94, 96 *Atlasu*.

Pewne cechy innowacyjne tworzące zwarte obszary występują po-

nadto w rozproszeniu na pozostałym terenie, np. redukcja kończącego śródwyrazową grupę spółgłoskową χ ($\leq \xi$), uproszczenie grup $st\chi$, $tr\chi$, $sd\chi$, $dt\chi$ na $\delta\delta$, δ , $\delta\delta$, δ ; spłynięcie się kk w k i $\delta\delta$ w δ - wszystkie trzy cechy charakterystyczne dla peryferii zachodniej i południowej, a notowane też sporadycznie na pozostałym obszarze (mapy 26, 27 i 29). Niektóre zasięgi wyspowe są przy tym niewątpliwie wynikiem cofania się cech innowacyjnych pod wpływem obowiązującej normy, por. np. bardzo instruktywne w tym względzie mapy 46 i 47, obrazujące przejście nagłosowego $ja-$ = $je-$, $ra-$ = $re-$. Co się zaś tyczy pozostałych wyspowych zasięgów cech innowacyjnych, zważywszy, iż zdecydowana ich większość dotyczy nowszych procesów fonetycznych, przypuszczać można, że są one wynikiem tych samych tendencji artykulacyjnych, działających niezależnie na różnych obszarach, por. np. spłynięcie się grup ra , $r\delta$, ra , $r\delta$ w r (mapa 28), rozszerzenie artykulacji $u\#$ (mapa 44), cofnięcie artykulacji e przed tautosylabicznym χ (mapa 56).

Wytypowanie innowacji o zasięgu centralnym, tzn. nie występujących również na peryferiach, nie jest łatwe. Za innowacje o zasięgu najbardziej centralnym uznać zapewne wypada mazurzenie (mapa 11) i zastępowanie sufiksu bezokolicznika $-e\delta$ przez $-i\delta$ ($-y\delta$) (mapa 76). Nie jest już natomiast innowacją centralną zastępowanie neutrów na $-e$ przez rzeczowniki męskie z przyrostkiem $-ak$ (mapa 75), gdyż jądro tej zmiany lokalizuje się wyraźnie w części północno-wschodniej Polski.

W niniejszym artykule nie wykorzystano całego materiału zgromadzonego na mapach Karola Dejny. Zjawiska takie, jak np. dysymilacja w obrębie staropolskich grup $\delta\chi$, $\delta\chi$ (mapa 32), zmiany i wywołane następstwem spółotwartych (mapa 42), przymiotnikowe końcówki w formach rzeczowników (mapa 87), a także bardzo różnorakie kontynuanty poszczególnych głosek staropolskich (por. m. in. mapy 52-55, 66, 67) - jako dające zbyt skomplikowany obraz terenowy - pozostały poza naszymi rozważaniami. Nie wszystkie też przedstawione zjawiska dają się łatwo sklasyfikować na polskim obszarze językowym w kategoriach archaizmu i innowacji, por. np. kontynuanty $ps\dot{i}$. $*ja-$ (mapa 34).

Niemniej zanalizowane tu gros polskiego materiału dialektalnego upoważnia już niewątpliwie do podsumowujących wniosków. Tak

więc materiał językowy z polskiego obszaru językowego: po pierwsze, mocno podbudowuje tezę o istnieniu archaizmów peryferycznych oraz w zasadzie zaprzecza istnieniu archaizmów centralnych, nie spotykanych na peryferiach obszaru; po drugie, pozwala mówić o licznych innowacjach peryferycznych; po trzecie, problem innowacji centralnych ukazuje jako zagadnienie znacznie bardziej skomplikowane, niż to się zwykło przedstawiać. Oczywiście nie bez znaczenia jest historia poszczególnych procesów i wiążące się z nią różne chronologicznie zasięgi zjawisk w różnych etapach rozwoju. Pamiętać też należy o wewnętrznych podziałach obszarów etnicznych, kształtujących m. in. główny podział dialektalny polskiego obszaru etnicznego, uwarunkowanych zazwyczaj wieloma czynnikami pozajęzykowymi.

Byłoby wskazane, by wnioski z dokonanej tu analizy mogły być w przyszłości skonfrontowane z analogicznymi analizami innych obszarów etnicznych. Bylibyśmy wówczas zapewne w stanie ściślej jeszcze określić relacje zachodzące między centrum i peryferią a innowacją i archaizmem. Dane osiągnięte tą drogą z materiałów dialektologicznych stanowić by mogły cenny materiał do rozważań natury historycznej i kulturowej związanych z rekonstrukcją dawnych zasięgów etnicznych. Nie bez znaczenia oczywiście byłby w tych dociekaniach również udział dialektologii historycznej, pozwalającej na rekonstrukcję wcześniejszych układów językowych.

Polska Akademia Nauk

Hanna Popowska-Taborska

THE PROBLEM OF CENTERS AND PERIPHERIES OF ETHNIC AREAS
WITH RESPECT TO ARCHAISMS AND INNOVATIONS
(BASED ON AN ANALYSIS OF THE AREA OF POLAND)

The paper contains an analysis of innovation ranges in the fields of phonetics, stress, word-formation and inflection typical of the Polish linguistic area as presented in the *Atlas of Dialectal Innovations* by K. Dejna. The analysed material 1) strongly supports the thesis of the existence of

peripheral archaisms while it practically precludes the existence of central archaisms; 2) permits us to speak of numerous peripheral innovations; 3) presents the problem of central innovations as far more complex than it has been usually thought of. In the future any conclusions drawn from an analysis of the Polish linguistic area ought to be compared with analogical analyses of other linguistic areas. We should then be able to better determine the relations between the center and the periphery on one hand, and the innovation and archaism on the other. Data collected in this way may constitute a valuable material for both historical and cultural investigations focused on the reconstruction of former ethnic ranges.